

De verdeling van arbeid en zorg tussen vaders en moeders

Marjolein Korvorst en Tanja Traag

Het krijgen van kinderen dwingt ouders keuzes te maken over de combinatie van arbeid en zorg. In de meeste gezinnen combineren beide ouders deze taken. Als een van hen niet kan of wil werken, speelt de zorg voor het gezin echter vooral bij moeders een rol in de afweging, en bijna niet bij vaders. Ook ligt het aandeel dat ouderschapsverlof opneemt om voor de kinderen te zorgen onder werkende vaders een stuk lager dan onder moeders. Wel is de periode waarin ouders verlof opnemen de afgelopen jaren ook onder vaders iets toegenomen.

1. Inleiding

In Nederland gaan veel vrouwen na de geboorte van hun eerste kind in deeltijd werken (Das, 2006; Mol, 2008). Het arbeidspatroon van vaders blijkt echter nauwelijks te veranderen na de geboorte van hun eerste kind of gedurende de latere levensfasen van hun kinderen (Leufkens, 2009). De aandacht voor de rol die vaders spelen in de combinatie van arbeid en zorg is tot nu toe echter beperkt: het overheidsbeleid richt zich vooral op het stimuleren van vrouwen om actief te blijven op de arbeidsmarkt.

Een op de drie werkende vaders geeft aan minder te willen werken of het werk anders in te willen delen om zo arbeid en zorg beter te kunnen combineren (SCP, 2009). Dit lukt echter niet altijd. De Taskforce DeeltijdPlus deed daarom recent een aantal aanbevelingen, waaronder het flexibel indelen van werktijden, om de combinatie van arbeid en zorg voor zowel vrouwen als mannen te verbeteren (Taskforce DeeltijdPlus, 2010).

Dit artikel beschrijft hoe ouders arbeid en zorg combineren en beantwoordt vragen als: hoe zijn de arbeidsuren verdeeld over de vader en de moeder en welke rol speelt de zorg voor het gezin in de arbeidsmarktparticipatie van paren? Spelen zaken als de leeftijd van de kinderen of het opleidingsniveau van de ouders een rol bij de combinatie van arbeid en zorg? En verschillen vaders en moeders in de mate waarin ze ouderschapsverlof opnemen?

2. De verdeling van arbeid en zorg

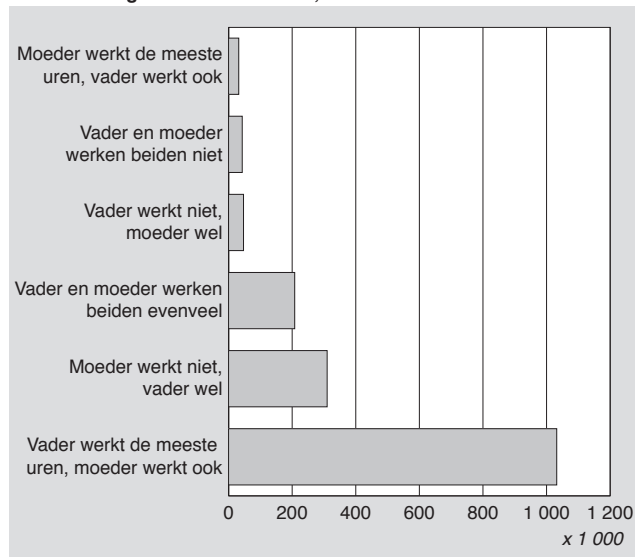
2.1 In de meeste gezinnen werken beide ouders

In de periode 2007–2009 telde Nederland jaarlijks gemiddeld ruim 1,6 miljoen (echt)paren met minstens één minderjarig kind. In 1 miljoen van deze gezinnen werkten beide ouders, maar de vader meer dan de moeder. In 310 duizend gezinnen werkte alleen de vader en in 208 duizend gezinnen werkten de vader en de moeder ongeveer evenveel. In dat geval vielen ze in dezelfde klasse van arbeidsduur: ze werkten beiden helemaal niet, minder dan 12 uur, 12 tot 20 uur, 20 tot 35 uur of 35 uur of meer per week.

Het aantal gezinnen waarin de moeder de meeste uren werkte was met 79 duizend beperkt. In 47 duizend van deze gezinnen werkte de vader helemaal niet; in de overige

32 duizend gezinnen werkten beide ouders, maar nam de moeder de meeste uren voor haar rekening. In ongeveer 43 duizend gezinnen werkte geen van beide ouders (grafiek 1).

1. Aantal tweeoudergezinnen met minderjarige kinderen naar verdeling van de arbeidsduur, 2007/2009

In gezinnen waarin de vader de meeste uren werkt, heeft ongeveer 86 procent van de moeders betaald werk voor minstens 12 uur of meer per week (grafiek 2). Deze moeders behoren tot de werkzame beroepsbevolking. Ongeveer 10 procent van de moeders in deze gezinnen maakt daar geen deel van uit. Zij werken minder dan 12 uur per week of kunnen of willen helemaal niet werken. De overige moeders zijn werkloos en zoeken actief naar werk.

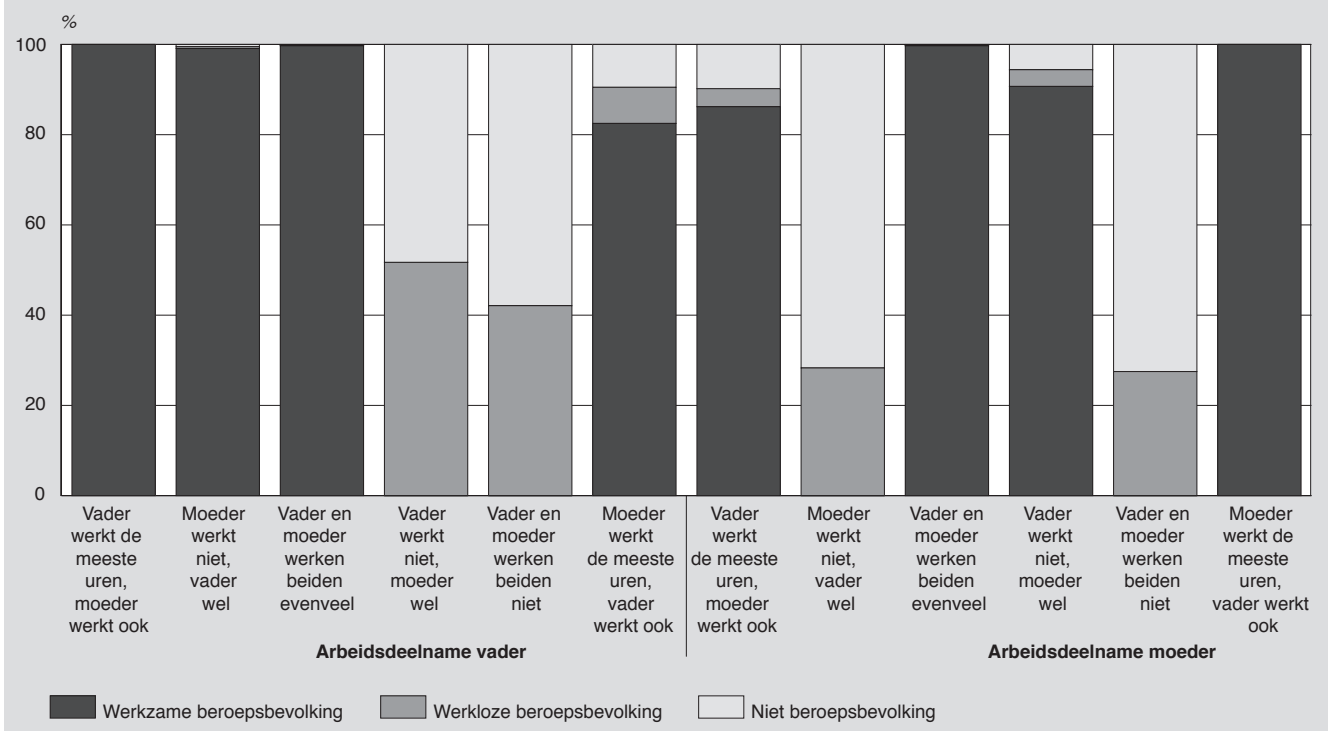
Gezinnen waarin de moeder de meeste uren werkt laten een vergelijkbaar beeld zien. In deze gezinnen behoort ruim 82 procent van de vaders tot de werkzame beroepsbevolking en circa 10 procent tot de niet-beroepsbevolking. De rest is werkloos.

In gezinnen waarin alleen de vader werkt geeft 72 procent van de moeders aan niet te willen of kunnen werken. In gezinnen waarin alleen de moeder werkt geldt dat voor ongeveer de helft van de vaders. Werken geen van beide ouders, dan geeft bijna 58 procent van de vaders en ongeveer 73 procent van de moeders aan dat zij niet kunnen of willen werken.

2.2 Weinig vaders willen of kunnen niet werken vanwege zorg voor gezin

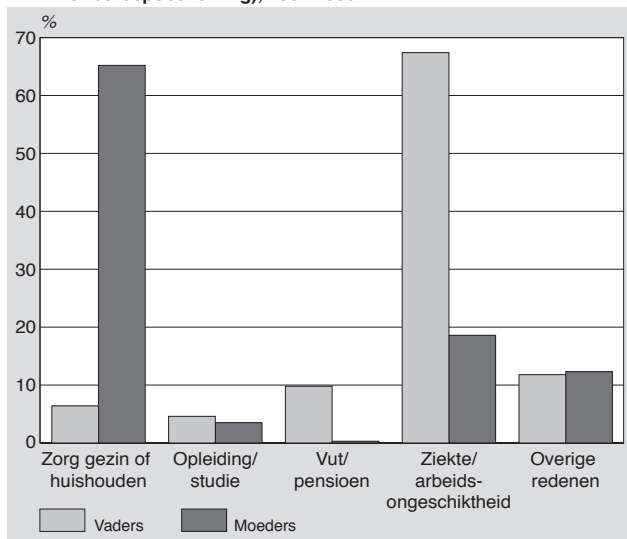
Er zijn meer moeders dan vaders die niet of weinig werken. In de periode 2007–2009 ging het om 360 duizend moeders en 53 duizend vaders. Hun redenen om niet of minder dan 12 uur per week te werken verschillen nogal. Van de moeders die niet tot de beroepsbevolking behoren, geeft 65 procent de zorg voor het gezin als reden (grafiek 3). Daarnaast noemt 19 procent ziekte of arbeidsongeschiktheid als belangrijkste reden, en 4 procent het volgen van een opleiding of studie.

2. Tweeoudergezinnen met minderjarige kinderen naar arbeidspositie en de verdeling van de arbeidsduur, 2007/2009

Bij vaders is de zorg voor het gezin veel minder vaak aanleiding om niet (meer) te werken. Slechts 6 procent van de vaders die niet kunnen of willen werken noemt de zorg voor het gezin als motief. Voor vaders van minderjarige kinderen is vooral ziekte of arbeidsongeschiktheid reden om niet te willen of kunnen werken. Van alle vaders in de niet-beroepsbevolking noemt 67 procent dit motief.

3. Redenen voor ouders met minderjarige kinderen om niet te kunnen of te willen werken (voor 12 uur of meer per week; niet-beroepsbevolking), 2007/2009

2.3 Vooral moeders zien zorg voor gezin als hun belangrijkste taak

Vaders en moeders verschillen duidelijk in hun belangrijkste tijdsbesteding (grafiek 4). Het merendeel van de vaders, 87 procent ofwel 1,4 miljoen mannen, geeft aan de meeste tijd te besteden aan betaald werk. Iets minder dan 10 pro-

cent besteedt het merendeel van zijn tijd aan de zorg voor het gezin. Bij moeders is dit juist omgekeerd: ruim 70 procent, ofwel bijna 1,2 miljoen vrouwen, geeft aan de meeste tijd kwijt te zijn aan zorg voor huishouden en gezin. Een kwart besteedt de meeste uren aan betaald werk.

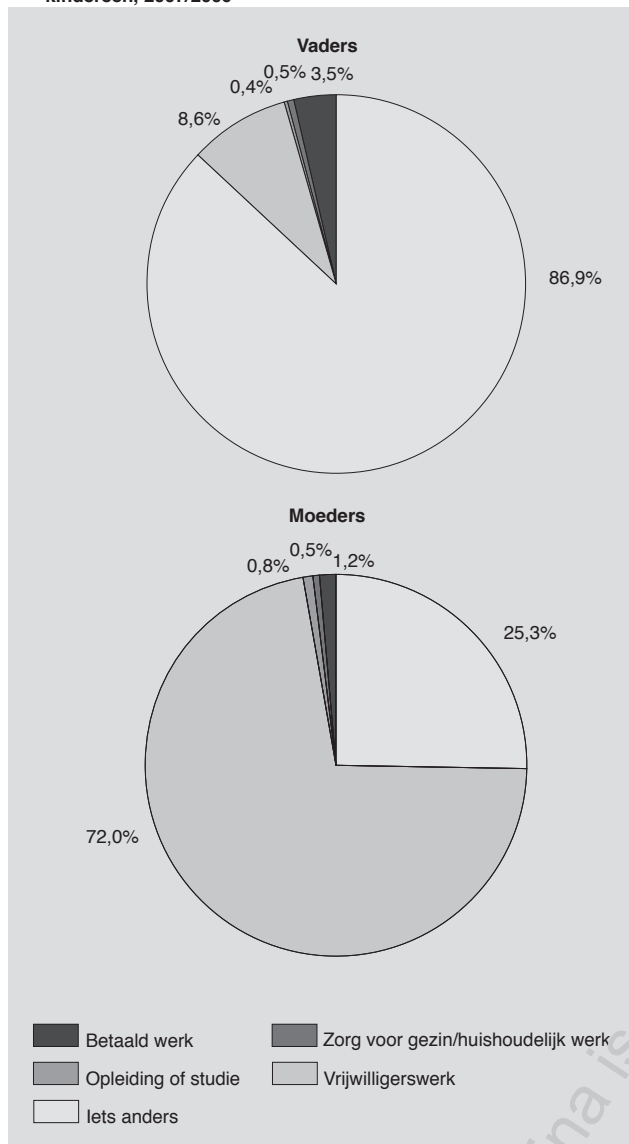
Vooraf in gezinnen waarin alleen de moeder werkt zeggen vaders voornamelijk voor het gezin te zorgen. Ongeveer 60 procent van de vaders in deze gezinnen – ofwel 28 duizend mannen – is in de eerste plaats huisvader. Dat is beduidend minder dan het aandeel huismoeders in gezinnen waarin de vader de enige kostwinner is. Van de moeders in deze gezinnen zegt 94 procent – ofwel ongeveer 289 duizend vrouwen – dat ze hoofdzakelijk zorgdragen voor hun gezin. Ook in gezinnen waarin beide ouders niet werken ligt het aandeel vaders dat hoofdzakelijk voor de kinderen zorgt met ongeveer 43 procent duidelijk lager dan onder moeders, met ruim 90 procent.

In gezinnen waarin beide ouders evenveel werken zijn de verschillen tussen vaders en moeders kleiner. In deze gezinnen geeft ongeveer een derde van de moeders aan in de eerste plaats de zorg voor haar gezin te dragen, tegenover 10 procent van de vaders. In gezinnen waarin de moeder de meeste uren werkt, zien vaders de zorg voor de kinderen ook vaker als hun hoofdtaak. In deze gezinnen is ruim 40 procent van de vaders in eerste instantie huisvader, terwijl nog geen kwart van de moeders in die gezinnen zichzelf hoofdzakelijk als huismoeder ziet.

2.4 Verdeling van de arbeidsduur tussen ouders hangt samen met opleidingsniveau

De verdeling van de arbeidsuren tussen ouders wordt ook beïnvloed door hun opleidingsniveau. Het hoogste aandeel hoger opgeleiden is te vinden in gezinnen waarin beide ouders evenveel werken: daarin heeft ruim 40 procent van de

4. Belangrijkste vorm van tijdbesteding van ouders met minderjarige kinderen, 2007/2009

vaders en de helft van de moeders een opleiding afgerond op hbo- of wo-niveau. Dit geldt in gelijke mate voor gezinnen waarin de moeder de meeste uren werkt.

Het aandeel vaders en moeders met een laag opleidingsniveau is het hoogst in gezinnen waarin beide ouders niet werken: ruim de helft van de niet-werkende ouders heeft het basisonderwijs of het vmbo als hoogste afgeronde opleiding. In gezinnen waarin beide ouders werken ligt dit aandeel met circa 10 procent een stuk lager.

3. Ouderschapsverlof: tijdelijke combinatie van arbeid en zorg

3.1 Lang niet alle ouders benutten ouderschapsverlof

In veel gevallen kunnen ouders tijdelijk meer tijd aan hun gezin besteden door ouderschapsverlof op te nemen. Conform de Wet arbeid en zorg hebben werknemers in loon-

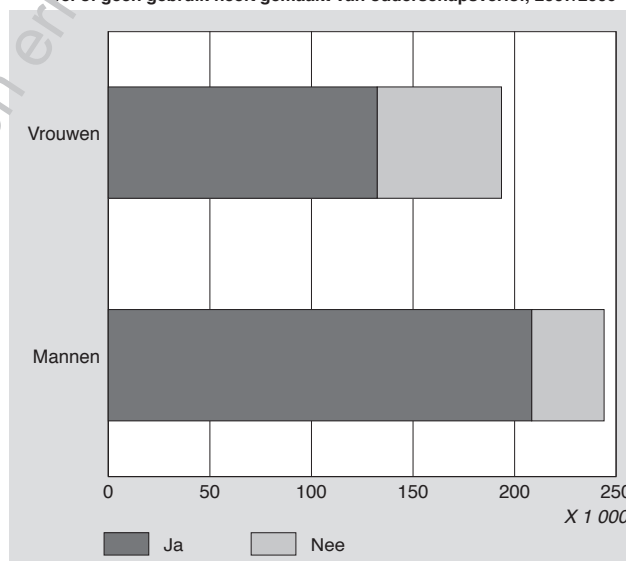
dienst recht op ouderschapsverlof als zij voor een kind jonger dan acht jaar zorgen. Zij moeten dan wel minimaal één jaar bij hun werkgever in dienst zijn. In 2009 hadden 257 duizend werkenden recht op ouderschapsverlof, onder wie 133 duizend mannen en 124 duizend vrouwen (Kosters, L., 2009; Beckers en Siermann, 2005).

Hoe lang het ouderschapsverlof duurt, hangt af van het aantal uren dat een werknemer werkt. Voor ieder kind konden ouders tot en met 2008 maximaal 13 maal de wekelijkse arbeidsduur in uren aan ouderschapsverlof opnemen. Sinds 2009 is dit maximaal 26 maal de wekelijkse arbeidsduur.

In principe hoeven werkgevers ouderschapsverlofuren niet uit te betalen, maar in de periode 2007–2009 betaalde meer dan de helft van de werkgevers geheel of gedeeltelijk mee aan het ouderschapsverlof. Dit gold in gelijke mate voor werkende moeders en vaders.

Lang niet alle ouders die recht hebben op ouderschapsverlof maken er ook daadwerkelijk gebruik van. In de periode 2007–2009 hadden 244 duizend vaders en 194 duizend moeders recht op ouderschapsverlof. Van de vaders met recht op ouderschapsverlof gaven bijna 36 duizend aan de regeling al eens te hebben benut, tegenover 61 duizend moeders (grafiek 5). Naast het aantal is ook het aandeel vaders dat ouderschapsverlof had opgenomen kleiner, met ruim 15 tegen 30 procent.

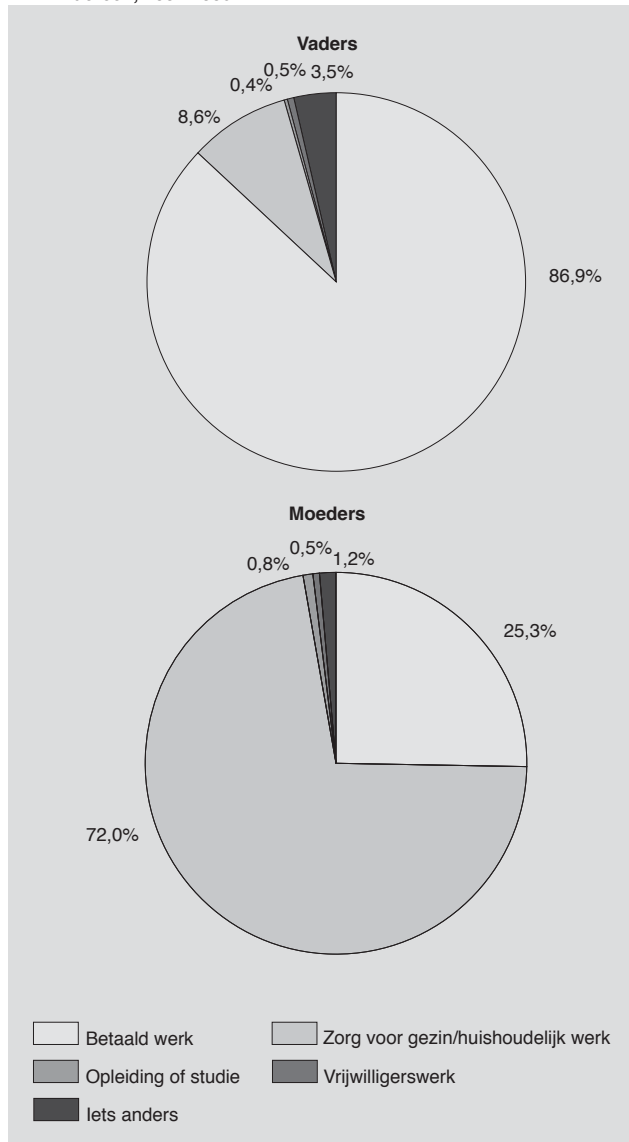
5. Aantal werkende vaders en moeders met minderjarige kinderen dat wel of geen gebruik heeft gemaakt van ouderschapsverlof, 2007/2009

3.2 Forse verschillen per sector

De mate waarin werknemers ouderschapsverlof opnemen verschilt duidelijk per sector. Over het algemeen wordt bij de overheid meer gebruik gemaakt van de regeling dan in het bedrijfsleven. Dit geldt voor zowel vaders als moeders. In de periode 2007–2009 gaf ruim 40 procent van de moeders die bij de overheid werkten aan ouderschapsverlof te hebben opgenomen, tegen nog geen kwart van de moeders in het bedrijfsleven. Onder werkende vaders is dit verschil nog groter: van de vaders bij de overheid maakte iets minder dan 40 procent al eens gebruik van de regeling, tegen slechts 10 procent van de vaders in de marktsector.

4. Belangrijkste vorm van tijdbesteding van ouders met minderjarige kinderen, 2007/2009

vaders en de helft van de moeders een opleiding afgerond op hbo- of wo-niveau. Dit geldt in gelijke mate voor gezinnen waarin de moeder de meeste uren werkt.

Het aandeel vaders en moeders met een laag opleidingsniveau is het hoogst in gezinnen waarin beide ouders niet werken: ruim de helft van de niet-werkende ouders heeft het basisonderwijs of het vmbo als hoogste afgeronde opleiding. In gezinnen waarin beide ouders werken ligt dit aandeel met circa 10 procent een stuk lager.

3. Ouderschapsverlof: tijdelijke combinatie van arbeid en zorg

3.1 Lang niet alle ouders benutten ouderschapsverlof

In veel gevallen kunnen ouders tijdelijk meer tijd aan hun gezin besteden door ouderschapsverlof op te nemen. Conform de Wet arbeid en zorg hebben werknemers in loon-

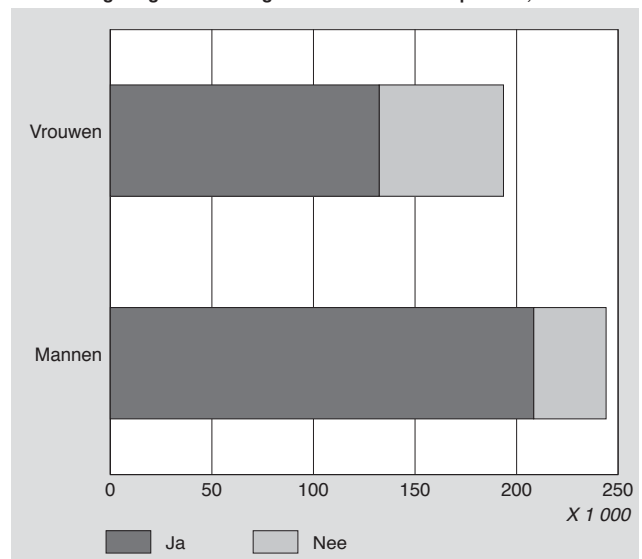
dienst recht op ouderschapsverlof als zij voor een kind jonger dan acht jaar zorgen. Zij moeten dan wel minimaal één jaar bij hun werkgever in dienst zijn. In 2009 hadden 257 duizend werkenden recht op ouderschapsverlof, onder wie 133 duizend mannen en 124 duizend vrouwen (Kosters, L., 2009; Beckers en Siermann, 2005).

Hoe lang het ouderschapsverlof duurt, hangt af van het aantal uren dat een werknemer werkt. Voor ieder kind konden ouders tot en met 2008 maximaal 13 maal de wekelijkse arbeidsduur in uren aan ouderschapsverlof opnemen. Sinds 2009 is dit maximaal 26 maal de wekelijkse arbeidsduur.

In principe hoeven werkgevers ouderschapsverlofuren niet uit te betalen, maar in de periode 2007–2009 betaalde meer dan de helft van de werkgevers geheel of gedeeltelijk mee aan het ouderschapsverlof. Dit gold in gelijke mate voor werkende moeders en vaders.

Lang niet alle ouders die recht hebben op ouderschapsverlof maken er ook daadwerkelijk gebruik van. In de periode 2007–2009 hadden 244 duizend vaders en 194 duizend moeders recht op ouderschapsverlof. Van de vaders met recht op ouderschapsverlof gaven bijna 36 duizend aan de regeling al eens te hebben benut, tegenover 61 duizend moeders (grafiek 5). Naast het aantal is ook het aandeel vaders dat ouderschapsverlof had opgenomen kleiner, met ruim 15 tegen 30 procent.

5. Aantal werkende vaders en moeders met minderjarige kinderen dat wel of geen gebruik heeft gemaakt van ouderschapsverlof, 2007/2009

3.2 Forse verschillen per sector

De mate waarin werknemers ouderschapsverlof opnemen verschilt duidelijk per sector. Over het algemeen wordt bij de overheid meer gebruik gemaakt van de regeling dan in het bedrijfsleven. Dit geldt voor zowel vaders als moeders. In de periode 2007–2009 gaf ruim 40 procent van de moeders die bij de overheid werkten aan ouderschapsverlof te hebben opgenomen, tegen nog geen kwart van de moeders in het bedrijfsleven. Onder werkende vaders is dit verschil nog groter: van de vaders bij de overheid maakte iets minder dan 40 procent al eens gebruik van de regeling, tegen slechts 10 procent van de vaders in de marktsector.

Dat moeders vaker dan vaders in de overheidssector werken, met 50 tegen 18 procent, en dat werknemers binnen deze sector relatief vaker ouderschapsverlof opnemen, is een mogelijke verklaring voor het grote verschil in het benutten van ouderschapsverlof tussen vaders en moeders.

3.3 Langer ouderschapsverlof

Sinds 2009 is de ouderschapsverlofperiode voor werkende ouders verdubbeld naar 26 weken en is het mogelijk het verlof meer te spreiden en in gedeelten op te nemen. Daardoor is het aantal maanden ouderschapsverlof dat werknemers opnemen de afgelopen drie jaar onder zowel vaders als moeders toegenomen. Vaders namen in de periode 2007–2009 gemiddeld 3 maanden meer ouderschapsverlof op dan in de periode 2004–2006. Bij moeders werd de verlofperiode ongeveer 1 à 2 maanden langer.

Werkende moeders spreidden hun ouderschapsverlof in de periode 2007–2009 over gemiddeld 14 maanden uit. Deze periode was aanmerkelijk korter dan bij werkende vaders, die hun verlof verspreid over gemiddeld 20 maanden opnamen. Het aantal verlofuren per week lag onder vrouwen hoger dan onder mannen. Werkende moeders namen per week gemiddeld 13 uur ouderschapsverlof op; werkende vaders gemiddeld 10 uur. Vaders genoten dus gedurende een langere periode ouderschapsverlof, maar voor minder uren per week.

3.4 Leeftijd kind(eren) speelt vooral bij moeders een rol

Ouders kunnen ouderschapsverlof opnemen tot hun kind de leeftijd van acht jaar heeft bereikt. Bij moeders is er een duidelijk verband met de leeftijd van het jongste kind: ze nemen vooral verlof op wanneer de kinderen jonger zijn. In gezinnen waarin het jongste kind jonger dan vijf jaar was, genoot 33 procent van de werkende moeders ouderschapsverlof.

Aangezien moeders het grootste gedeelte van hun ouderschapsverlof opnemen wanneer hun kinderen nog klein zijn, ligt het aandeel dat verlof opneemt voor oudere kinderen een stuk lager. Voor gezinnen waarin het jongste kind zeven jaar is geniet bijvoorbeeld nog slechts 25 procent van de werkende moeders ouderschapsverlof.

Voor werkende vaders is een dergelijk verband niet waarneembaar. Het aandeel vaders dat ouderschapsverlof opnam lag in de periode 2007–2009 rond de 15 procent, ongeacht de leeftijd van het jongste kind in het huishouden.

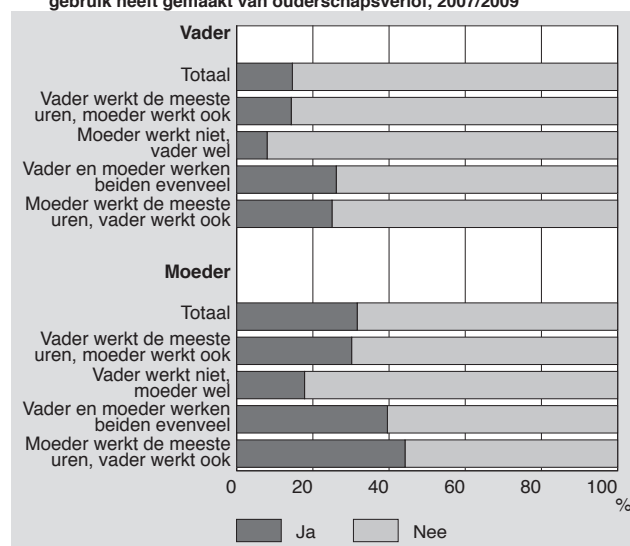
3.5 Evenveel werken betekent niet evenveel ouderschapsverlof

In gezinnen waarin beide ouders evenveel werken is het in de meeste gevallen de vrouw die ouderschapsverlof opneemt. In deze gezinnen gaf 40 procent van de moeders in de periode 2007–2009 aan ouderschapsverlof te hebben opgenomen, tegen 26 procent van de vaders (*grafiek 6*). Gezinnen waarin de vrouw het meeste werkt laten eenzelfde verdeling zien. In gezinnen waarin de vader de meeste arbeidsuren voor zijn rekening neemt geniet echter slechts 14 procent van de mannen nog ouderschapsverlof.

Ook gezinnen waarin één van de ouders niet werkt laten een scheve verdeling zien. In gezinnen waarin de vader niet

werkt neemt 18 procent van de moeders ouderschapsverlof op, maar wanneer de moeder niet werkt maakt slechts 8 procent van de werkende vaders nog gebruik van ouderschapsverlof.

6. Tweeoudergezinnen met minderjarige kinderen naar verdeling van de arbeidsduur van werkende vaders en/of moeders en dat wel of geen gebruik heeft gemaakt van ouderschapsverlof, 2007/2009

4. Conclusies

In de meeste gezinnen werken en zorgen beide ouders. De arbeidsmarktparticipatie van vaders hangt echter slechts beperkt samen met de zorg voor het gezin. Vooral moeders zien de zorg voor de kinderen als hun belangrijkste taak. Wel is er een duidelijk verband met het opleidingsniveau van ouders: naarmate ouders hoger opgeleid zijn, worden arbeid en zorg gelijkmatiger verdeeld.

Ouderschapsverlof wordt vooral genoten door werkende moeders; werkende vaders maken er ongeveer de helft minder gebruik van. Vaders nemen gedurende een langere periode ouderschapsverlof op dan moeders, maar voor minder uren per week. Wel is het aantal maanden ouderschapsverlof dat gemiddeld wordt opgenomen de afgelopen drie jaar onder zowel werkende moeders als vaders gestegen. Desondanks is het in de meeste gevallen nog steeds de vrouw die ouderschapsverlof opneemt, ook wanneer beide ouders evenveel werken.

Literatuur

Beckers, I. en C. Siermann, 2005, Steeds meer mannen nemen ouderschapsverlof. CBS-Webmagazine, 12 december 2005.

Das, M., 2006, Allochtone vrouwen: arbeidsdeelname en verandering in de gezinssituatie. In: Sociaal-economische trends, 3/2006: 13–17. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Kösters, L., 2009, Minder werknemers met ouderschapsverlof. CBS-Webmagazine, 27 juli 2009.

Langenberg, H. en H. Lautenbach, 2007, Beroepsniveau niet-westerse allochtonen lager. Sociaaleconomische trends, 1/2007: 36–45. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Leufkens, K., 2009, Steeds minder vrouwen gaan korter werken na geboorte eerste kind. CBS-Webmagazine, 31 augustus 2009.

Mol, M., 2008, Levensfasen van kinderen en het arbeidspatroon van ouders. Sociaaleconomische trends, 1/2008: 11–16. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Sociaal Cultureel Planbureau, 2009, Deeltijd (g)een probleem. Mogelijkheden om de arbeidsduur van vrouwen met een kleine deeltijdbaan te vergroten, Saskia Keuzenkamp (red.), Den Haag, oktober 2009.

Taskforce DeeltijdPlus, 2010, De discussie voorbij. Eindrapport Taskforce DeeltijdPlus. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, maart 2010.

Valk, J. van der, 2005, Arbeidsdeelname van paren. Sociaal-economische trends, 3/2005: 27–31. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Valk, J. van der, 2008, Arbeid combineren met zorg: deeltijdwerk. In: Mol, M., H.J. Dirven en R. van der Bie (red.) Dynamiek in de sociale statistiek: Nieuwe cijfers over de sociaaleconomische levensloop. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Bijlage

Technische toelichting

Alle gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. Om voldoende uitsplitsingen te kunnen maken zijn de enquêtejaren 2007 tot en met 2009 samengevoegd voor de analyses: de cijfers die in dit artikel gepresenteerd worden zijn steeds het gemiddelde van die drie jaren.

Beroepsbevolking (nationaal)

Alle personen die:

- ten minste twaalf uur per week werken, of
- werk hebben aanvaard waardoor ze tenminste twaalf uur per week gaan werken, of
- verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

Onderwijsniveau

Het hoogstbehaalde opleidingsniveau is vastgesteld met behulp van de Standaard onderwijsindeling 2003 (voor de jaren 1996–1999) en de Standaard onderwijsindeling 2006 (voor de jaren 2000 en verder).

Lager onderwijs zijn opleidingen op niveau 1, 2 en 3 van de SOI. Dit omvat het gehele basisonderwijs en de eerste fase van het voortgezet onderwijs: lbo/ vbo/ vmbo, mulo/ mavo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo (en hun voorgangers) en het laagste niveau van het beroepsonderwijs, vergelijkbaar met de huidige assistentenopleiding (mbo kwalificatieniveau 1).

Middelbaar onderwijs zijn opleidingen op niveau 4 van de SOI, dat wil zeggen de tweede fase van het voortgezet onderwijs: bovenbouw havo/vwo en opleidingen vergelijkbaar met mbo 2, 3 en 4.

Hoger onderwijs zijn opleidingen op niveau 5, 6 en 7 van de SOI: hbo- en universitaire opleidingen en oudere en beroepsopleidingen die daarmee vergelijkbaar zijn.

Verdeling arbeidsuren

Voor de verdeling van de arbeidsuren tussen ouders is uitgegaan van het aantal uren dat zij doorgaans per week werken. Ouders die minstens één uur werken worden gezien als werkend. Alleen die ouders die aangeven nul uren te werken, worden gezien als niet werkend.

Werkloze beroepsbevolking

Personen zonder werk, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar zijn.

Werkzame beroepsbevolking

Personen die in Nederland wonen en betaald werk hebben van twaalf uur of meer per week.